

**Martin Luther King: Odkaz naděje. Vybrané články a projevy.** Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2012, 323 s.

Dnes, kdy mají Spojené státy už podruhé za sebou černého prezidenta, by se mohlo zdát, že české vydání textů bojovníka za integraci černochů, napsaných před padesáti lety, je už jen splátkou dluhu, jež naplní regály vědeckých knihoven. Autor recenze, který výbor v jeho prvním americkém vydání před pětadvaceti lety dychtivě hltal, se do české verze pustil s jistým rozzechvěním, byl zvědav, zda se tu i po tolika letech skrývá výbušný potenciál, který by pomohl dodat občanské sebevědomí a návod, jak je uvést do praxe v naší kašpárkovské společnosti.

Rozsáhlý soubor *A Testament of Hope: The Essential Writings and Speeches of Martin Luther King, Jr.* vyšel poprvé v USA v roce 1986. Druhé vydání knihy z roku 1991, svazek čítající na sedm set stran, editor Robin Ujfalusi „očesal“ do knihy o třech stech stranách a dobře udělal. Americké vydání obsahuje čtyři tematicky uspořádané části, nepočítáme-li mezi ně i pátý oddíl, obsahující všech pět Kingových knih. Editor českého vydání naproti tomu zvolil chronologické řazení a celý soubor jako klíč otevřívá posmrtně vydané esej *Odkaz naděje*. Z původních 52 textů amerického vydání jich v tom českém zůstalo jen 20, ale jsou zvoleny tak, aby co nejlépe objasnily Kingův veřejný zápas a jeho vývoj. I v těchto dvaceti se mnohé Kingovy myšlenky a motivy jeho činnosti opakují, ale pro rozmanitost kontextu a důrazů se tolik nerozdměňují. Texty odrážejí Kingovu schopnost společenských analýzy prováděné *sub specie aeternitatis*,

soustředění na reálně dosažitelné cíle (alespoň na počátku jeho veřejné činnosti) a duchovní zakotvení vizí, jež mu doslova nedaly spát.

Chronologicky prvním textem je *Náš zápas*: jde o popis kampaně za rasovou rovnoprávnost ve městě Montgomery, kde byl King pastorem baptistického sboru. Dnes již notoricky známá událost, kdy 1. prosince 1955 černá švadlena Rosa Parksová odmítla uvolnit své místo v autobusu jen proto, že si chtěl sednout běloch, byla onou pověstnou jiskrou, jež zapálila celý les. Přestože mnozí černoši, kteří se připojili k bojkotu autobusových linek, ve své vítězství příliš nevěřili, přece jen v něm vytrvali a po více než roce mohli slavit úspěch. Důstojnost triumfovala nad pohodlím a tradičně oprávněným defetismem. Důležitá a inspirativní tu byla role místních protestantských sborů – právě zde je velký potenciál k rychlé organizaci občanských protestů – v tomto případě organizaci alternativní přepravy více než čtyřiceti tisíc lidí, kteří se rozhodli bojkotovat segregovanou autodopravu. Možná by bylo na místě ptát se, jak by Kingova důstojnost snesla drzé okrádání v podobě pražské Opencard?

Už v tomto zápase objevil King zbraň, kterou pak používal a hájil až do konce svého života – nenásilný odpor. Ten nebyl Kingovi slabostí či z nouze ctností: metoda musí odpovídat cíli a cíl byl nikoli nad bělošskou komunitou triumfovat, nýbrž přimět ji k přehodnocení stanovisek a získat její „přátelství“. Tváří v tvář vražedným předsudkům a segreganční nenávisti Jihu a později i militantní Černé moci King odmítl přijmout metody protivníka a celým srdcem liberálního křesťana objevoval sílu nenásilí, jak je hlásal Ježíš a v novodobých dějinách Mahátmá Gándhí (o fascinaci

Gándhího osobou a účinkem nenásilí vypo- vídá přímo text *Má cesta do Gándhího země*). Získat si nepřítel na svou stranu pro něj nebylo taktikou, nýbrž cílem. V tom byl King vizionářem, který nutně narážel na nepochopení a strach. Nad rasový/třídní boj postavil jako cíl smíření, když podle Ježíšova vzoru odmítl ztotožnit hříšníka s hříchem. Odmítnout hřích, milovat hříšníka. Troufalé i dnes, možné v osobním vztahu – ale postavit na tom politiku?

Přestože se však ohrazoval proti tomu, že by byl dogmatickým pacifistou (ve stati *Pouť k nenásilí*), poněkud naivně hlásal, že by stejně jednal i v hitlerovském Německu, kde by byl veřejně bratrem pronásledovaným Židům, či v totalitě komunistické, kde by neohroženě hlásal svobodu náboženství. A jak asi, chce se člověku říci. Jak by o sobě dal vědět bez mediální podpory v zádech? Jak by svolával demonstrace, kdyby mu odpojili telefon a sebrali řidičák? Silou nenásilí lze apelovat pouze na moc, která ctí určité limity v morálce a nechává nenásilí veřejně promlouvat.

V dubnu 1963 napsal King otevřený *Dopis z birminghamského vězení*, určený jeho oponentům – překvapivě to byli bílí duchovní, kteří Kinga ukázněvali, vinili z úspěchanosti, nemoudrosti a vůbec z toho, že neoddděluje věci duchovní a světské. Přestože i oni byli proti segregaci, jejich metodou bylo spoléhání na čas, který vše vyřeší (mýtus času), a Kinga paradoxně vinili z toho, že jeho nenásilí vyvolává násilí. Z oběti se rázem stal viník, ve jménu zákona a pořádku. To byly hodnoty, v jejichž jménu volaly k poslušnosti bílé církve. Křesťanské sbory podle Kinga milovaly status quo více než království boží a spoléhaly na přízeň mocných více než na moc nenásilné lásky. Dějinný svár

profétické a kněžské funkce církve zde opět zkržily zbraně. King se ve své úvaze propracoval k tomu, že přijal obvinění z extremismu: „Otázkou tedy není, zda jsem extremistu... Budeme extrémní v nenávisti, nebo budeme extrémní v lásce?“ V jednání církvi se King hluboce zklamal, vyčítal jim, že „stojí nečinně stranou a jen zbožně přežvykují nepodstatné pobožnůstkářské triviality“. Zklamal by se ale i v německých církvích, které podle něho pozvedly hlas na obranu pronásledovaných Židů v hitlerovském Německu. Jejich „reál teologie“ nebyla jiná. A nebyla jiná ani za naší „normalizace“. A čím žijí církve dnes? Nejsou to zase jen maloměstské spolky, poskytující primárně kávu po bohoslužbách a nějaký ten „pneuservis“? Rozuměl by King nenásilnému boji církví za restituce?

Ve svém kázání *Touha udávat krok* (1967, vynikající ukázka toho, jak blízko byl stylem své civilní interpretace duchu Paula Tillichova, jehož několikrát v textech zmiňuje jako svou inspiraci) ukazuje King-kazatel, že svému současníkovi dobře rozumí a že podstatná není ortodoxie, nýbrž ortopraxe. Další směr Kingovy angažovanosti dále dokládají texty *Je čas prolomit ticho* (po delším váhání se zřetelně postavil proti válce ve Vietnamu) a *K vymezení černošské moci* (1967, jak se postavil k novým vlnám afroamerického nacionalismu a revolučního násilí), v dlouhém interview pro časopis *Playboy* se King dostal k mnoha tématům i díky dobrým otázkám. Výbor samozřejmě obsahuje i známý projev *Mám sen* a jeho poslední kázání *Vidím zaslíbenou zemi*, pronesené den před atentátem.

Sociologické nakladatelství vydalo knihu, kterou je radost číst a domýšlet. Jako přímý návod k upotřebení Kingovy texty posloužit nemohou. Sváříci se strany v jeho

době byly celkem přehledně definovány a Kingem vytyčené krátkodobé cíle dosaženy. Přesto by jeho „tah na spravedlnost“ a volání po míru, jež je v duchu Starého zákona (*šálóm*) konceptem pozitivním, ne jen přiměřím a klidem zbraní, v občanské společnosti mohly inspirovat ty duchem uvadlé a skleslé, jejichž důstojnost je vysmívána a zneužívána. Charismatický vůdce King, který odvážně a sebejistě odmítal poslouchat zákony, „pokud jsou nespravedlivé“ (odvolává se na Augustina), měl jasné vědomí zákonů morálních, které žádná ideologie nesmí chtít překročit, a svého mocného postavení nezneužil. Jeho texty svědčí o tom, že je možné účinně propojit křesťanskou pokoru s tvrdým veřejným zápasem a že církve nemusí nutně poklonkovat mocným, kteří se snaží si je pochlebováním koupit. Každá lokální církev – sbor – se může proměnit v dobře organizovaný a aktivní článek místní *polis*. Že to nezapadá do konceptu „mocných“, je banální klišé, ale otázkou je, jak církve pojmají sebe samy a království, jež není ze světa tohoto.

*Michal Plzák*

**Hana Horáková: *Kultura jako všelék? Kritika soudobých přístupů***. Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2012, 318 s.

Kniha Hany Horákové *Kultura jako všelék?*, jejímž předmětem je koncept kultury a jeho dějinné peripetie, nepadá v rámci českého, respektive československého trhu do prázdného prostoru. Na straně jedné měl již český čtenář možnost se seznámit s překladovými díly jako například Geertzovou *Interpretací*

*kultur* (Sociologické nakladatelství, Praha 2000), na straně druhé pak s původními díly tuzemských autorů, za všechny uvedme třeba Soukupův *Přehled antropologických teorií kultury* (Portál, Praha 2000). Přesto lze zastávat názor, že publikace H. Horákové je v našich poměrech dílem bezprecedentním. Geertzova práce totiž zastává a prezentuje v principu pouze jeden z celé řady existujících (antropologických) konceptů kultury (navíc v poměrně vyhraněné podobě), Soukup pak sice ve své publikaci předkládá celé široké spektrum tematizací kultury, navíc v dějinných souvislostech, jeho dílo je však především dílem přehledovým, víceméně encyklopedicko-učebnicového typu, nikoli badatelskou monografií. Právě taková je ambice Horákové – na rozdíl od Geertze se ovšem její text věnuje většině zásadních příspěvků na daném poli, od Soukupa ji pak odlišuje ona poloha textu zachycená podtitulem, tedy kritické zhodnocení prezentovaných teorií s výrazným autorským vkladem. Jako taková u nás tato práce zatím nemá konkurenci, přičemž právě už jen uvedený fakt knize bezmála zaručuje čtenářskou pozornost.

Z výše uvedeného vyplývá, že vydání knihy Hany Horákové je v poměrech České republiky chvályhodný počín; zaměříme-li se však na samotný obsah, náš soud již nebude zdaleka tak jednoznačný. První potíž, na kterou čtenář narazí poměrně záhy, je absence jasně a přehledně jednotící linie knihy. Před čtenářem neustále defilují rozmanité postavy, díla, otázky, přístupy..., to vše v podivuhodných vrstvách, odbočkách a repetičích, které by autorce mohl závidět i Tristram Shandy. Jinými slovy, text je neuspořádaný, či lépe a snad i spravedlivěji řečeno, zahlcující – na každé stránce, v každém okamžiku se řeší příliš mnoho